

Saame tuttavaks: Linux Mint

Kaido Kikkas

(Algselt avaldatud ajakirjas "30 pluss" augustis 2016, siin ilmub kokkuleppel toimetusega)

Linuxiga tutvumiseks valisime juba mõnda aega Distrowatch.com edetabelit juhtiva Linux Minti, mida paljud peavad hetkel parimaks algajatele mõeldud Linuxi distroks. Minti kahest töölaavaersionist (MATE ja Cinnamon) kasutame esimest, kuna see on arvuti osas vähemnõudlik ning Windowsist tulijale üsna tuttava ülesehitusega. Käesoleva loo kirjutamine langes just uue versiooni väljatuleku aega ning seetõttu kasutati uue Mint 18 beeta- ehk katseversiooni. Ainsaks komistuseks osutus ID-kaardi tarkvara (sellest allpool), kõik muu töötas ladusalt.

Enne paigaldust

Linuxi distrosid levitatakse harilikult kettatõmmistena ehk ISO-failidena, mis sõltuvalt distrost vajavad ruumi paarikümnest megabaidist paari gigabaidini. Meie kasutatav Linux Minti tõmmis on 1,7GB suur ja vajab seega kas vähemalt 2-gigabaidist mälupulka või siis DVD-ketast (tähelepanuks: kettale tuleb fail kirjutada tõmmisena, mitte kopeerida tavafailina - täpne toimimine sõltub siin kirjutustarkvarast). Paigaldamiseks tuleb kasutatav arvuti seada käivituma eelisjärjekorras mälupulgalt/DVD-lt (vastavalt kasutatavale paigaldusseadmele - enamik tänaseid arvuteid on vaikimisi seatud käivituma kõvakettalt). Seejärel tuleks sisestada Mintiga andmekandja ning (taas)käivitada arvuti. Selles osas ei erine Linuxi paigaldus teiste süsteemide omast.

Kui kõik läheb plaanilt, peaks veidi aja pärast avanema Minti töölaud - see on kasutuskõlblik ka sellisena ning üks variant ongi teha esmatutvus ilma Linuxit tegelikult arvutisse paigaldamata - nii on andmekandja eemaldamise ja restardi järel kogu pilt endine. Soovitav on aga paigaldada Mint kõvaketale - see võimaldab kiiremat kasutust ning ka täiendava tarkvara paigaldamist. Selleks tuleb käivitada paigaldusprotsess - vastav ikoon asub töölaual.

Paigaldusprotsess ekraanide kaupa

Peale paigalduse käivitamist töölaual on protsess lühidalt järgmine:

1. Keelevalik - eesti keel on suuremalt jaolt olemas, mõned kohad on esialgu veel tõlkimata
2. Kas paigaldada omanduslikud lisad - algajale soovitaks valida "jah" ehk märkida vastav ruut.
3. UEFI ja BIOS - sõltub, kumba algkäivitussüsteemi konkreetne arvuti kasutab. "Mine tagasi"-valik annab tegelikult võimaluse jätkata jaotisteloomisega, seega võiks valida selle.
4. Jaotiste valik - kui Windowsil on ketta jagamine (C, D, E...) vabatahtlik, siis Linuxit paigaldades on jaotiste loomine kohustuslik. Õnneks on pakutud valmisvariantidena "paigalda olemasoleva süsteemi kõrvale" (kui arvutis on juba näiteks Windows, jagatakse ketas kaheks ja kasutaja valib käivituse ajal, kumba süsteemi kasutab) ja "kirjuta üle" (kui ketas on algselt tühi või soovitakse vanast süsteemist loobuda). Edasijõudnud kasutaja võib jagada ketta oma äranägemise järgi, üheks võimalikuks soovitusena oleks luua eraldi kettaosa /home-kataloogile (kasutaja failid).
5. Geograafiline asukoht (Tallinn)
6. Klaviatuurr (Eesti)
7. Kasutajakonto - võimaluse korral tasub kodukataloog krüptida.

Nüüd järgneb paigaldusprotsess, mille lõpus tuleks pulk/plaat välja võtta ja arvuti taaskäivitada. Peale taaskäivitust tuleb ekraanile esmalt algladur GRUB - kui arvutis on Linuxi kõrvale ka mõni muu süsteem, siis saab siit valida, millist soovime käivitada. Süsteemi käivitumise järel jõuame sisselogimisaknani ja sealt edasi töölauale (need ei erine Windowsi omadest kuigivõrd).

Peale paigaldust

Soovitav oleks teha järgmised sammud:

1. Uuendamine - klõpsata all tööriistaribal ikooni või valida menüüst "Juhtimiskeskus" ja sealt "Uuendamishaldur". Edaspidi annavad uuendused endast teada tööriistaribale ilmuva sinise pallikesega kilbikujulise ikooniga (uuendatud süsteemi märgib kilbil asuv roheline "linnuke"). Mint 18 pakub uue asjana kolme erinevat uuendusterežiimi (ekraan on kahjuks veel eestindamata). Esimene on ülikonservatiivne ja uuendab vaid tarkvara, mille puhul on 100% kindel süsteemi toimimajäämine (see aga tähendab ka, et paljude programmide puhul võib kasutatav versioon olla üsna vana), kolmas uuendab alati kõike saadaolevat ning teine on seal vahepeal. Seniste hinnangute alusel võiks tavakasutajale soovitada teist uuendusterežiimi, kogenud Linuxi-kasutaja võib pruukida kolmandat. Veel pakub uuendustehaldur võimalust kasutada Minti keskse tarkvaraarhiivi asemel mõnd geograafiliselt lähemal (~ kiirem ühendus) asuvat peegelsaiti (ei ole otseselt nõutav, kuid aitab paremini võrguliiklust jaotada). Neid uuendustegevusi tuleb teha vaid esimesel kasutuskorral - edaspidiste uuenduste puhul piisab lihtsalt uuendustehalduris nupu "Paigalda uuendused" klõpsamisest. Tähelepanuks: kõigi kogu süsteemi puudutavate tegevuste juures küsib Mint kinnituseks parooli.
2. Draiverid - mitmete arvuti lisaseadmete (enim puudutab see mõningaid video- ja WiFi-kaarte) draiverid on kinnise koodiga priivara, mida aga saab küllalt lihtsalt Mintile juurde pookida. Selleks tuleb avada juhtimiskeskus ning valida sealt "Ajuri haldur" - sealt saab hõlpsasti paigaldada näiteks nVidia videokaartide draivereid. Tuleb aga arvestada, et erinevalt Linuxi avatud koodist pärinevad sedasorti draiverid otsaga Windowsi maailmast, kus kasutaja peab tarkvaraloojat usaldama pimesi - seetõttu on mõned kasutajad ka seisukohal, et kinnise koodi kasutamine on olemuslikult ebaeetiline samm ning kinnisi draivereid ei tohiks kasutada. On ka avatud koodiga draivereid (näiteks Inteli omad) ning sel juhul tuleks hankida arvuti, kus kõik komponendid kasutavad avatud koodi.
3. Ekraanisäästja lukustus välja lülitada - Juhtimiskeskusest "Ekraanisäästja" valikust avaneval ekraanil võiks lukustuse märkeruudu tühjaks teha.

Mis on kohe kaasas

Mint 18 sisaldab muuhulgas

- * Firefox'i veebilehitsejat
- * Thunderbirdi e-postitarkvara
- * Pidgini sõnumiprogrammi
- * LibreOffice'i kontoritarkvara
- * GIMPi graafikapaketti ning lihtsamaid pildi- ja fototötlusvahendeid
- * muusika- ja videomängijaid
- * Transmissioni torrentiklienti (psst! BSA kuuleb!)
- * erinevaid väiksemaid kasulikke vahendeid (skannija, failihaldurid jpm)

Soovi korral lisamiseks

Alltoodud tarkvara ei ole Mintiga vaikimisi küll kaasas, kuid selle paigaldamine tarkvarahalduri abil on lapsemäng - otsi nime järgi üles ja klõpsa "Paigalda"-nuppu. Siinkohal on mainitud vaid mõnda "keskmisele kasutajale" suunatud tarkvara, koguvalik on väga suur ning seda saab veelgi laiendada täiendavate võrguvaramute abil.

1. Linuxite vaikimisi kontoritarkvara LibreOffice saab üsna kenasti hakkama ka MS Office'i dokumentidega. Microsofti tuntud kirjastiile asendab Liberationi stiilikomplekt (vt https://en.wikipedia.org/wiki/Liberation_fonts), mis on kujundatud ruumiliselt samaväärsena MS stiilidega. Kes aga vajab kindlasti Microsofti kirjastiile, siis vanemate stiilide (Times New Roman, Arial jt) komplekti on võimalik lisada, avades menüüst tarkvarahalduri ning paigaldades sealt paketi ttf-mscorefonts-installer.

2. Kui teil on e-luger, siis Linuxis sobib selle paariliseks Calibre, mis suudab lisaks e-raamatute kuvamisele ja haldamisele neid ka paljude erinevate vormingute vahel teisendada.
3. Animatsiooni ja 3D-graafika huvilistele võiks katsetamiseks soovitada Blenderit.
4. Kui on vaja kujundada plakateid ja voldikuid, aitab selles Scribus.
5. Helifaile ja muusikat saab töödelda näiteks Audacityga.
6. Tõsisema fototötluse ja RAW-failide redigeerimise jaoks on saadaval Darktable ja RawTherapee.
7. Strateegiamängude huvilistele soovitaks Battle for Wesnothi (otsingusõna on lihtsalt "Wesnoth").
8. Kaks tuntud võrgupõhist sisuteenust - Spotify muusika- ja Steam mängusõpradele - on samuti vaid paari hiireklõpsu kaugusel. Viimase puhul aga tuleb muidugi arvestada, et reeglina saab sealt soetada ja paigaldada üksnes Linuxile (või SteamOSile, mis on sisuliselt samuti Linuxipõhine) mõeldud mänguversioone - Windowsi ja OS X versioonid reeglina ei tööta. Samas kasvab Steamis leiduvate Linuximängude arv kiiresti.

Esimene väike "häkk" ehk elavdame töölauda

Kui teil on arvuti, millel on hea 3D-graafikaga videokaart, siis võib MATE töölauda elavdamiseks kasutada erinevaid vidinaid ja lisaomadusi. Selleks tuleks aga kasutada Compiz-nimelist programmi, mis tuleb käivitada koos arvutiga. Valime menüüst "Eelistused" ja sealt "Käivitusrakendused" - avanenud aknas näeme rida programme. Lisame sinna Compiz, valides "Lisa" ning kirjutades nimeks "Compiz" ja käsuks "compiz --replace". Seejärel tuleks arvuti taaskäivitada, et Compiz mällu laetaks. Seejärel võime avada juhtimiskeskusest valiku "CompizConfig Settings Manager" ning sealt erinevaid ekraaniefekte proovida (siinkirjutaja kasutab Wobbly Windowsi, Desktop Cube'i ja Ring Switcherit). Kui tahta taas rahulikumat pilti või tekib mingi tõrge, tuleb Compiz samamoodi käivitusrakendustest eemaldada ja arvuti taaskäivitada.

ID-kaart

Eesti ID-kaardi toetus on kohe kaasas Minti lähisugulasel, Eestis samuti Ubuntu Linuxipõhjal loodud Estobuntul (<http://www.estobuntu.org>). Mint 18 beetaversioonis on küll olemas võimalus paigaldada ID-kaardi tarkvara otse varamust (nagu eespool kirjeldatud), kuid selle paigaldamine nõnda ei õnnestunud (NB! Mint 17-ga ei tohiks seda probleemi olla, seega varuvariant on kasutada seda). Ajutise lihtsama lahendusena võib toimida nii, nagu kirjas siin: <http://jora.kakupesa.net/?p=4965>. On aga võimalik, et käesoleva loo ilmumise ajaks on see probleem juba lahenenud ning tavapärase paigaldus töötab (tarkvarahaldurist tuleks otsida sõna "esteid").

Mida edasi proovida?

Nagu eespool mainitud, on otse varamutest saadaval hulgaliselt erinevat tarkvara, mida võib uurida. Tasub proovida ka teisi töölaakeskkondi nagu KDE, XFCE, Cinnamon ja paljud teised. Võib eksperimenteerida OS X stiilis dokiga (otse varamust on saadaval Cairo-Dock) ja teha mitmeid muid kohandusi. Ka käsurea ehk terminali põhialuseid ei teeks paha tunda - neid ei ole tänapäeval tingimata vaja, kuid sealtkaudu on võimalik paljusid asju kiiremini teha. Tõsisemad huvilised võiks teha tutvust ka erinevate programmeerimisvahenditega, mida samuti on varamutest saada suurel hulgal.

Kasulikku nõu võib saada eesti keeles Pingviini foorumist (pingviin.org), vaadata võiks ka lehte <http://alvatal.ee>. Inglise keeles on materjali mõõtnatult rohkem. Soovitav oleks vaadata üle linuxmint.com, suur foorum eraldi algajate sektsiooniga on ka Minti "vanemal" Ubuntu Linuxil - <http://ubuntuforums.org>.